

بهترین متاع
در آدله
متن أبی شجاع

تألیف:

أحمد بن حسین بن أحمد إصفهانی

ترجمه، تحقیق، تفریح أهادیث و بیان دلایل:

سید مسلم تفت دار

مدرسه امیریه

جزیره قشم – گیاهدان

کِتَابُ الصَّوْمِ

وَشَرَائِطُ وُجُوبِ الصَّيَامِ^۱ أَرْبَعَةٌ أَشْيَاءٌ: الْإِسْلَامُ،^۲ وَالْبُلُوغُ،^۳ وَالْعَقْلُ،^۴

و شرطهای واجب بودن روزه، چهار چیز است: مسلمانی، و بلوغ، و عاقل بودن،

۱. روزهی رمضان به اجماع امت، واجب است.

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ **سوره بقره، آیه: ۱۸۳**

ای کسانی که ایمان آورده‌اید روزه بر شما واجب شده همان‌گونه که بر کسانی که قبل از شما بودند واجب بوده است تا باشد که پرهیزگار شوید.

لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ

فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ﴾ **سوره بقره، آیه: ۱۸۵**

ماه رمضان که در آن قرآن نازل شده، هدایتی برای انسان‌هاست و آیاتی واضح از هدایت و جدایی بین حق و باطل است. پس هر کس ماه رمضان را درک نمود آن ماه را روزه بگیرد.

در حدیث اعرابی که از ارکان اسلام پرسید؛ آمده: أَخْبَرَنِي مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنَ الصِّيَامِ؟ فَقَالَ: شَهْرُ

رَمَضَانَ. **بخاری ۱۸۹۱**

اعرابی گفت: مرا خبر بده الله عزوجل چه چیزی از روزه را بر من واجب گردانیده است؟ فرمود: ماه رمضان.

۲. در مذهب آمده: کافر مورد خطاب نیست زیرا در حالت کفر، عبادات او صحیح نیست (تا اینکه شهادتین را بر زبان

جاری کند) و اگر مسلمان شد آن را قضا نمی‌کند زیرا الله عزوجل می‌فرماید: ﴿قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا

يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ﴾ **سوره انفال، آیه ۳۸**

به کسانی که کافر شدند، بگو: اگر از کفر دست بکشند آنچه گذشته است برای آنان آمرزیده می‌شود.

در مجموع آمده: اصحاب ما می‌گویند: کافر اصلی اگر در حالت کفر، روزه گرفت روزه‌اش پذیرفته نیست و اگر

مسلمان شد قضا بر او واجب نیست و اما مرتد در حالت رده‌اش مکلف است ولی در حالت رده از او پذیرفته نیست

وقتی به دین اسلام بازگشت قضا بر او لازم می‌گردد و در این مسائل هیچ خلافتی وجود ندارد.

۳ و ۴. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ: عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ الصَّبِيِّ

حَتَّى يَحْتَلِمَ، وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ. **صحیح. ابوداود ۴۴۰۳**

قلم از سه کس برداشته شده است (گناه بر سه کس نوشته نمی‌شود): از خوابیده تا بیدار شود، و از بچه تا بالغ شود،

و از دیوانه تا عاقل شود.

وَالْقُدْرَةُ عَلَى الصَّوْمِ.^۱

و قدرت داشتن بر روزه گرفتن

وَفَرَائِضُ الصَّوْمِ أَرْبَعَةٌ أَشْيَاءُ: النِّيَّةُ،^۲ وَالْإِمْسَاكُ عَنِ الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ وَالْجَمَاعِ،^۳ وَتَعَمُّدُ الْقِيَاءِ.^۴

و واجبات روزه، چهار چیز است: نیت کردن، و دست کشیدن از خوردن و آشامیدن و جماع کردن، و به عمد استفراغ کردن.

۱. ابن المنذر در کتاب الإجماع می نویسد: علما إجماع دارند شخص پیری که از روزه گرفتن عاجز است، افطار کند.

۲. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَمْ يُبَيِّتِ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ، فَلَا صِيَامَ لَهُ. صحیح. نسائی

۲۳۳۱

کسی که قبل از فجر، برای روزه نیت نیاورد پس روزه‌ای برای او نیست.

۳. لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ

ثُمَّ أَمَرُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ **سوره بقره، آیه: ۱۸۷**

و بخورید و بیاشامید تا ریسمان سفید از ریسمان سیاه مشخص گردد (فجر بزند) سپس روزه را تا شب تکمیل کنید و با زنان خویش مباشرت (جماع) نکنید در حالی که شما در مسجد معتکف هستید.

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ ذَرَعَهُ قِيَاءٌ، وَهُوَ صَائِمٌ، فَلَيْسَ عَلَيْهِ قَضَاءٌ، وَإِنْ اسْتَقَاءَ

فَلْيَقْضِ. صحیح. ابوداود ۲۳۸۰

هر کس در حالت روزه، استفراغ بر او غلبه کرد قضا بر او نیست اما اگر به عمد استفراغ کرد روزه را باید قضا کند.

وَالَّذِي يُفْطِرُ بِهِ الصَّائِمُ عَشْرَةَ أَشْيَاءَ: مَا وَصَلَ عَمَدًا إِلَى الْجَوْفِ أَوْ الرَّأْسِ، وَالْحُقْنَةُ فِي أَحَدِ السَّيْلَيْنِ،^۱

و چیزهایی که بوسیله‌ی آن، روزه‌دار مفطر می‌شود؛ ده چیز است: آن چه عمداً به جوف یا به سر برسد؛ و دارو فرو بردن در یکی از دو مخرج؛

وَالْقَيْءُ عَمَدًا،^۲ وَالْوِطْءُ عَمَدًا فِي الْفَرْجِ،^۳ وَالْإِنْزَالُ عَنِ مُبَاشَرَةٍ،^۴ وَالْحَيْضُ، وَالنَّفَّاسُ،^۵
و استفراغ به عمد؛ و نزدیکی به عمد در شرمگاه؛ و نازل شدن منی از کام‌گیری بدون پرده؛ و حیض؛ و نفاس؛

۱. لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ﴾ **سوره بقره، آیه: ۱۸۷**

و بخورید و بیاشامید تا ریسمان سفید از ریسمان سیاه مشخص گردد (فجر بزند) سپس روزه را تا شب تکمیل کنید.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَسْبَغَ الْوُضُوءَ، وَبَالَغَ فِي الْإِسْتِنْشَاقِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ صَائِمًا.
صحیح. ابوداود ۸۷

خوب وضو بگیر و در استنشاق مبالغه کن مگر آنکه روزه‌دار باشی.

در آیه، خوردن و آشامیدن و در حدیث، استنشاق کردن به هنگام روزه منع شد. با اندکی تأمل در این دو مورد دانسته می‌شود که علت باطل شدن روزه، ورود چیزی به جوف انسان بوده است پس منع ورود چیزی به سایر جوف‌های بدن از طریق قیاس بر موارد یادشده ثابت می‌گردد.

۲. دلیل آن **حدیث صحیح در سنن ابی داود ۲۳۸۰** که در صفحه‌ی قبل گذشت.

ابن المنذر در کتاب الاجماع، اجماع علما را در این باره نقل کرده است.

۳. دلیل آن **آیه‌ی ۱۸۷ سوره‌ی بقره** که در صفحه‌ی قبل گذشت.

امام نووی در مجموع، اجماع علما را در این باره نقل کرده است.

۴. ماوردی در الحاوی الکبیر، اجماع علما را در این باره بیان کرده است.

۵. خطیب شربینی در مغنی، اجماع علما را در این باره بیان کرده است.

عَنْ مُعَاذَةَ، قَالَتْ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ فَقُلْتُ: مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ، وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ. فَقَالَتْ: أَحْرُورِيَّةٌ أَنْتِ؟ قُلْتُ: لَسْتُ بِحُرُورِيَّةٍ، وَلَكِنِّي أَسْأَلُ. قَالَتْ: كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ، فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ، وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ. **مسلم ۳۳۵**

معاده می‌گوید: از عائشه پرسیدم و گفتم: چرا زن حائض، روزه را قضا می‌کند اما نماز را قضا نمی‌کند؟ عائشه گفت: آیا از خوارج هستی؟ گفتم: نه، از خوارج نیستم اما سوال می‌پرسم. عائشه گفت: (در زمان رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وسلم) قاعدگی به ما می‌رسید پس به قضای روزه امر می‌شدیم اما به قضای نماز امر نمی‌شدیم.

وَالْجُنُونُ^۱ وَالرَّدَّةُ^۲.

و دیوانگی؛ و مرتد شدن.

وَيُسْتَحَبُّ^۳ فِي الصَّوْمِ ثَلَاثَةٌ أَشْيَاءَ: تَعْجِيلُ الْفِطْرِ^۴، وَتَأْخِيرُ السُّحُورِ^۵، وَتَرْكُ الْهُجْرِ مِنَ الْكَلَامِ^۶.

و در روزه، سه چیز مستحب است: شتابیدن به افطاری؛ و به تأخیر انداختن سحری؛ و ترک فحش و بدی از کلام.

۱. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ: عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ، وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ، وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ. صحیح. ابوداؤد ۴۴۰۳

قلم از سه کس برداشته شده است (گناه بر سه کس نوشته نمی‌شود): از خوابیده تا بیدار شود، و از بچه تا بالغ شود، و از دیوانه تا عاقل شود.

۲. زیرا عبادت از شخص کافر پذیرفته نمی‌شود.

۳. مستحبات در روزه بیش از این است اما مصنف رحمه الله به بعضی از آن‌ها اشاره کرد که از دیدگاه وی مهم‌ترند.

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَزَالُ النَّاسُ بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الْفِطْرَ. بخاری ۱۹۵۷

مردم همیشه به خیر هستند تا وقتی که در افطاری تعجیل می‌کنند.

۵. عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، قَالَ: كُنْتُ أَتَسَحَّرُ فِي أَهْلِي، ثُمَّ تَكُونُ سُرْعَتِي أَنْ أُدْرِكَ السُّجُودَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. بخاری ۱۹۲۰

سهل بن سعد ساعدی می‌گوید: من در کنار خانواده‌ام سحری می‌کردم سپس سرعت من آن قدر بود که نماز را همراه رسول الله صلی الله علیه و سلم درک کنم.

عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ، قَالَ: تَسَحَّرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قُمْنَا إِلَى الصَّلَاةِ. قُلْتُ: كَمْ كَانَ قَدْرُ مَا بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: خَمْسِينَ آيَةً. مسلم ۱۰۹۷

زید بن ثابت می‌گوید: همراه رسول الله صلی الله علیه و سلم سحری می‌کردیم سپس به نماز بلند می‌شدیم. گفتیم: فاصله‌ی بین سحری شما و نماز چه اندازه بود؟ گفت: به اندازه‌ی پنجاه آیه.

۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ، فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ. بخاری ۱۹۰۳

کسی که قول زور و عمل به آن را رها نسازد خداوند هیچ نیازی ندارد که آن شخص، خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها را رها سازد.

وَيَحْرُمُ صِيَامُ خَمْسَةِ أَيَّامٍ: الْعِيدَانِ،^١ وَأَيَّامُ التَّشْرِيقِ الثَّلَاثَةِ.^٢ وَيُكْرَهُ^٣ صَوْمُ يَوْمِ الشَّكِّ،^٤ إِلَّا أَنْ يُوَافِقَ عَادَةً لَهُ.^٥

و روزهی پنج روز حرام می‌شود: دو عید؛ و سه روز ایام تشریق. و روزهی روز شک مکروه می‌شود مگر این که با عادت او موافق آید.

١. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ صِيَامِ يَوْمَيْنِ يَوْمِ الْأَضْحَى، وَيَوْمِ الْفِطْرِ. **مسلم ١١٣٨**

رسول الله صلى الله عليه وسلم از روزهی دو روز نهی نمودند: روز عید قربان و روز عید فطر.

٢. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيَّامُ التَّشْرِيقِ أَيَّامٌ أَكُلُ وَشُرِبُ. **مسلم ١١٤١**

ایام تشریق، روزهای خوردن و آشامیدن هستند (یعنی این روزها روزه گرفته نمی‌شود).

٣. قول معتمد این است که حرام است همان گونه که در منهاج آمده است.

٤. عَنْ صِلَةَ بْنِ زُفَرٍ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَمَارٍ فِي الْيَوْمِ الَّذِي يُشَكُّ فِيهِ، فَأُتِيَ بِشَاةٍ، فَتَنَحَّى بَعْضُ الْقَوْمِ، فَقَالَ عَمَّارٌ: مَنْ صَامَ هَذَا الْيَوْمَ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. **صحيح. ابن ماجه ١٦٤٥**

صله بن زفر می‌گوید: روزی که روزهی شک بود ما نزد عمار بودیم پس گوسفندی آورده شد بعضی از مردم خود را از سفره دور گرفتند، عمار گفت: کسی که این روز را روزه بگیرد همانا از رسول الله صلى الله عليه وسلم نافرمانی کرده است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا انْتَصَفَ شَعْبَانُ، فَلَا تَصُومُوا. **صحيح. ابوداود ٢٣٣٧**

هرگاه شعبان نصف شد پس روزه نگیرید.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا كَانَ النَّصْفُ مِنْ شَعْبَانَ فَلَا صَوْمَ حَتَّى يَبْجِيَءَ رَمَضَانُ. **صحيح. ابن ماجه ١٦٥١**

هرگاه شعبان نصف شد پس روزه‌ای نیست تا این که رمضان فرا رسد.

٥. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكُمْ رَمَضَانَ بِصَوْمِ يَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ رَجُلٌ كَانَ يَصُومُ صَوْمَهُ، فَلْيَصُمْ ذَلِكَ الْيَوْمَ. **بخاری ١٩١٤**

هرگز یکی از شما یک روز یا دو روز زودتر از رمضان روزه نگیرد مگر شخصی باشد که شعبان را روزه می‌گرفته پس آن روز را روزه بگیرد.

وَمَنْ وَطِئَ فِي نَهَارِ رَمَضَانَ عَامِدًا فِي الْفَرْجِ فَعَلَيْهِ الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ^۱

و هر کس در روز رمضان به عمد در شرمگاه جماع کرد بر او قضاء و کفاره است.

وَهِيَ: عِتْقُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ، فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فِإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا، لِكُلِّ مِسْكِينٍ مُدٌّ^۲

و آن: آزاد کردن بنده‌ی مؤمن است، پس اگر نیابید روزه‌ی دو ماه پیاپی، پس اگر نتوانست طعام دادن به شصت مسکین، برای هر مسکین یک مد.

۱. قضای یک روز روزه‌ای که بوسیله‌ی جماع فاسد شده بر شوهر و همسر لازم است. اما کفاره فقط بر شوهر لازم می‌گردد.

۲. عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتُ. قَالَ: «مَا لَكَ؟» قَالَ: وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي وَأَنَا صَائِمٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعْتِقُهَا؟» قَالَ: لَا، قَالَ: «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ؟» قَالَ: لَا، فَقَالَ: «فَهَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا». قَالَ: لَا، قَالَ: فَمَكَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَبَيْنَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَقٍ فِيهَا تَمْرٌ - وَالْعَرَقُ الْمِكْتَلُ - قَالَ: «أَيْنَ السَّائِلُ؟» فَقَالَ: أَنَا، قَالَ: «خُذْهَا، فَتَصَدَّقْ بِهِ» فَقَالَ الرَّجُلُ: أَعَلَى أَفْقَرِ مَنِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَوَاللَّهِ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا - يُرِيدُ الْحُرَّتَيْنِ - أَهْلُ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، فَضَحِكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: أَطْعِمُهُ أَهْلَكَ. بخاری ۱۹۳۶

در حالی که ما نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم نشسته بودیم ناگهان مردی آمد و گفت: ای رسول خدا! هلاک شدم. ایشان فرمودند: تو را چه شده؟ گفت: در حالت روزه با همسر جماع کردم. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمود: آیا برده‌ای را می‌یابی که آزاد کنی؟ گفت: نه، فرمود: آیا می‌توانی دو ماه پیاپی روزه بگیری؟ گفت: نه، فرمود: آیا طعام دادن به شصت مسکین را می‌یابی؟ گفت: نه، رسول الله صلی الله علیه وسلم اندکی درنگ نمود. ناگهان ظرف پر از خرما نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم آورده شد. ایشان فرمودند: سوال کننده کجاست؟ گفت: من. فرمود: این را بگیر و صدقه بده. آن مرد گفت: ای رسول خدا! آیا بر فقیرتر از خودم صدقه بدهم؟ قسم به خدا بین این دو کوه (یعنی در مدینه) خانواده‌ای فقیرتر از خانواده‌ی من نیست. پس رسول الله صلی الله علیه وسلم خندید که دندان‌های پیشین ایشان ظاهر شد. سپس فرمود: آن را به خانواده‌ات صدقه بده.

وَمَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ مِنْ رَمَضَانَ أُطِعِمَ عَنْهُ لِكُلِّ يَوْمٍ مُدًّا.^۱

و کسی که وفات یافت و بر او روزه‌ای از ماه رمضان بود از طرف او برای هر روز، یک مُد طعام داده می‌شود.

وَالشَّيْخُ إِذَا عَجَزَ عَنِ الصَّوْمِ يُفِطِرُ وَيُطْعِمُ عَنْ كُلِّ يَوْمٍ مُدًّا.^۲

و شخص کهنسال هرگاه از روزه عاجز ماند افطار می‌کند و از هر روز، یک مُد طعام می‌دهد.

۱. عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ شَهْرٍ فَلْيُطْعَمَ عَنْهُ

مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا. **ضعیف. ترمذی ۷۱۸** کسی که وفات یافت و بر او روزه‌ی ماه رمضان بود به جای هر روز، از طرف او یک مُد به هر مسکینی طعام داده می‌شود.

این قول جدید امام شافعی است. دلیل این قول، حدیث ضعیفی است که بیان شد به همین سبب این قول در مذهب، مفتی به نیست اما قول قدیم امام این است که ولی میت از طرف او روزه می‌گیرد. امام نووی در منهج، قول قدیم را قول راجح در مذهب می‌داند زیرا احادیث صحیح، این قول را پوشش می‌دهند، مانند:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ صِيَامٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيِّهِ. **بخاری ۱۹۵۲**

کسی که از دنیا رفت و بر او روزه است سرپرستش از طرف او روزه می‌گیرد.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: إِنَّ أُمَّي مَاتَتْ وَعَلَيْهَا صَوْمٌ شَهْرٍ، فَقَالَ: أَرَأَيْتِ لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دَيْنٌ أَكُنْتَ تَقْضِيهِ؟» قَالَتْ: نَعَمْ، قَالَ: فَدَيْنُ اللَّهِ أَحَقُّ

بِالْقَضَاءِ. **مسلم ۱۱۴۸**

زنی به نزد رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وسلم آمد و گفت: مادرم از دنیا رفت در حالی که بر او، روزه‌ی ماه رمضان بود، رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وسلم فرمود: اگر بر مادرت بدهکاری بود آیا تو آن را پرداخت می‌کردی؟ گفت: بله، رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وسلم فرمود: پس طلب خداوند سزاوارتر است که پرداخت شود.

۲. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: رُخِّصَ لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ أَنْ يُفِطِرَ وَيُطْعِمَ عَنْ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا وَلَا قَضَاءَ

عَلَيْهِ. **إسناده صحيح. سنن الدارقطني ۲۳۸۰**

به پیر بزرگسال رخصت داده شده که افطار کند و از هر روز به مسکینی طعام دهد و قضائی بر او نیست.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: مَنْ أَدْرَكَهُ الْكِبَرُ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَصُومَ رَمَضَانَ فَعَلَيْهِ لِكُلِّ يَوْمٍ مُدٌّ مِنْ قَمْحٍ.

إسناده صحيح. سنن الدارقطني ۲۳۹۳

هر کسی که به سن کهنسالی رسید و نتوانست روزه‌ی رمضان بگیرد برای هر روز، یک مُد گندم بر اوست.

عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ضَعَفَ عَنِ الصَّوْمِ قَبْلَ مَوْتِهِ عَامًا، فَأَفْطَرَ، وَأُطِعِمَ كُلَّ يَوْمٍ.

هیثمی در مجمع الزوائد ۴۹۵۰ می‌گوید: رجاله رجال الصحيح. المعجم الكبير للطبرانی ۶۷۵

قتاده می‌گوید: آنس بن مالک قبل از وفاتش به یک سال، از گرفتن روزه عاجز ماند پس افطار کرد و از هر روز، یک مُد طعام داد.

وَالْحَامِلُ وَالْمُرْضِعُ إِنْ خَافَتَا عَلَى أَنْفُسِهِمَا أَفْطَرْتَا وَعَلَيْهِمَا الْقَضَاءُ.^۱

و زن باردار و شیردهنده اگر بر جانشان ترسیدند افطار می کنند و بر آن دو قضا است.

وَإِنْ خَافَتَا عَلَى أَوْلَادِهِمَا أَفْطَرْتَا وَعَلَيْهِمَا الْقَضَاءُ وَالْكَفَّارَةُ عَنْ كُلِّ يَوْمٍ مُدٌّ،^۲ وَهُوَ رِطْلٌ وَثُلُثٌ بِالْعِرَاقِيِّ.

و اگر بر فرزندانشان ترسیدند افطار می کنند و بر آن دو، از هر روزی، یک مد کفاره است و آن یک رطل و یک سوم رطل به رطل عراقی است.

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ الصَّوْمَ، وَشَطْرَ الصَّلَاةِ، وَعَنِ الْحَامِلِ أَوْ الْمُرْضِعِ الصَّوْمَ. حسن صحيح. ترمذی ۷۱۵

به تحقیق الله متعال از مسافر، روزه و نصف نماز را انداخته و از زن باردار یا زن شیردهنده روزه را انداخته است.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: تُفْطِرُ الْحَامِلُ وَالْمُرْضِعُ فِي رَمَضَانَ، وَتَقْضِيَانِ صِيَامًا، وَلَا تُطْعَمَانِ. صحيح. مصنف عبدالرزاق ۷۵۶۴

زن باردار و زن شیردهنده در رمضان افطار می کنند و روزه را قضا می کنند و طعام نمی دهند.

۲. عَنْ نَافِعٍ أَخْبَرَنَا: ابْنُ عُمَرَ: سُئِلَ عَنِ الْمَرْأَةِ الْحَامِلِ إِذَا خَافَتْ عَلَى وَلَدِهَا قَالَ: تُفْطِرُ وَتُطْعَمُ مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا مُدًّا مِنْ حِنْطَةٍ. صحيح. مسند الشافعی ترتیب السندی ۷۳۲

از ابن عمر در مورد زن حامله ای پرسیده شد که (هنگام روزه) بر فرزندش می ترسد، گفت: افطار می کند و به جای هر روز به مسکینی یک مد از گندم می دهد.

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ [سوره بقره، آیه: ۱۸۴]، قَالَ: كَانَتْ رُخْصَةً لِلشَّيْخِ الْكَبِيرِ، وَالْمَرْأَةِ الْكَبِيرَةِ، وَهُمَا يُطِيقَانِ الصِّيَامَ أَنْ يُفْطَرَا، وَيُطْعَمَا مَكَانَ كُلِّ يَوْمٍ مِسْكِينًا، وَالْحُبْلَى وَالْمُرْضِعُ إِذَا خَافَتَا، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: يَعْنِي عَلَى أَوْلَادِهِمَا أَفْطَرْتَا وَأَطْعَمْتَا. امام

نووی و بزار آن را حسن دانسته اند. ابوداوود ۲۳۱۸

ابن عباس در مورد این آیه: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ [سوره بقره، آیه: ۱۸۴]، گفت:

برای پیرمرد و پیرزن کهنسال است در حالی که این دو نفر با مشقت روزه می گیرند افطار می کنند و به جای هر روز به یک مسکین طعام می دهند. زن باردار و زن شیردهنده هرگاه ترسیدند. ابوداوود می گوید: یعنی بر فرزندانشان ترسیدند افطار می کنند و طعام می دهند.

وَالْمَرِيضُ^۱ وَالْمُسَافِرُ سَفَرًا طَوِيلًا^۲ يُفْطِرَانِ وَيَقْضِيَانِ^۳.

و بیمار و مسافری که سفر او طولانی است افطار می‌کنند و قضا می‌گیرند.

۱. لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ **سوره بقره، آیه: ۱۸۵**

و کسی که بیمار بود یا در سفر بود (و افطار کرد) پس به تعداد (روزهائی که روزه نبوده) از روزهای دیگر (روزه بگیرد).

۲. سفری که به شانزده فرسخ برسد و آن تقریباً هشتاد و یک کیلومتر است.

امام نووی در مجموع می‌نویسد: افطار کردن در سفری که از مسافت قصر بیشتر باشد اجماع علما بر آن است.

۳. دلیل آن آیهی ۱۸۵ **سورهی بقره** که در بالا گذشت.

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنَّا نَسَافِرُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَعِبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ،

وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ. **بخاری ۱۹۴۷**

ما همراه رسول الله صلی الله علیه و سلم سفر می‌کردیم نه روزه‌دار بر افطارکننده عیب می‌گرفت و نه افطارکننده بر روزه‌دار عیب می‌گرفت.

عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ حَمْرَةَ بْنَ عَمْرِو الْأَسْلَمِيِّ قَالَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَأَصُومُ فِي السَّفَرِ؟ وَكَانَ

كثِيرَ الصِّيَامِ، فَقَالَ: إِنْ شِئْتَ فَصُمْ، وَإِنْ شِئْتَ فَأَفْطِرْ. **بخاری ۱۹۴۳**

حمزه بن عمرو أسلمی شخصی بود که زیاد روزه می‌گرفت، او به رسول الله صلی الله علیه و سلم گفت: آیا در سفر، روزه بگیرم؟ رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمود: اگر خواسته باشی روزه بگیر و اگر خواسته باشی افطار کن.

فَصَلِّ: وَالْإِعْتِكَافُ سُنَّةٌ مُسْتَحَبَّةٌ^۱، وَلَهُ شَرْطَانِ: النَّيَّةُ^۲، وَاللُّبْتُ فِي الْمَسْجِدِ^۳.

و اعتکاف، سنتی مستحب است. و برای آن، دو شرط است: نیت کردن، و ماندن در مسجد.

وَلَا يَخْرُجُ مِنَ الْإِعْتِكَافِ الْمُنْدُورِ إِلَّا لِلْحَاجَةِ الْإِنْسَانِ، أَوْ عُذْرٍ مِنْ حَيْضٍ أَوْ مَرَضٍ لَا يُمْكِنُ الْمَقَامَ مَعَهُ^۴،

و از اعتکاف نذر شده خارج نمی‌شود مگر برای حاجت انسان، یا عذری از حیض یا بیماری که همراه با آن، ماندن ممکن نمی‌شود.

وَيَبْطُلُ بِالْوُطْءِ^۵.

و با جماع کردن باطل می‌شود.

۱. در معنی آمده: در این رابطه اجماع شده است.

عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، كَانَ يَعْتَكِفُ الْعَشْرَ الْأَوَّلَ مِنْ رَمَضَانَ حَتَّى تَوَفَّاهُ

اللَّهُ، ثُمَّ اعْتَكَفَ أَزْوَاجُهُ مِنْ بَعْدِهِ. بخاری ۲۰۲۶

رسول الله صلی الله علیه و سلم دهی آخر از ماه رمضان را اعتکاف می‌گرفت تا این که خداوند ایشان را از دنیا برد. سپس بعد از ایشان، ازواج ایشان اعتکاف می‌گرفتند.

۲. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ. بخاری ۱، مسلم ۱۹۰۷

قطعا اعمال به نیت بستگی دارد.

۳. خطیب شربینی در إقناع در این رابطه اجماع را نقل نموده است.

۴. امام نووی در مجموع می‌نویسد: علما اجماع نموده‌اند که اعتکاف واجب نمی‌شود مگر با نذر.

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَدْخُلَ عَلَيَّ رَأْسَهُ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ،

فَأَرْجُلُهُ، وَكَانَ لَا يَدْخُلُ الْبَيْتَ إِلَّا لِلْحَاجَةِ إِذَا كَانَ مُعْتَكِفًا. بخاری ۲۰۲۹

همانا رسول الله صلی الله علیه و سلم در حالی که داخل مسجد بود سرش را داخل خانه‌ام می‌کرد و من آن را شانه می‌زدم. ایشان داخل خانه نمی‌شدند مگر برای حاجت.

بقیه‌ی مواردی که بیان شد بر این روایت قیاس گرفته می‌شود.

۵. لِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ﴾ سورة بقره، آیه: ۱۸۷

و با زنان خویش مباشرت (جماع) نکنید در حالی که شما در مسجد معتکف هستید. هَذَا وَاللَّهُ تَعَالَى أَعْلَمُ.